

8

สังคมสงเคราะห์ในชุมชน

ยรรยง ศรีเจริญวงศ์

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 2 จังหวัดกาญจนบุรี

สังคมสงเคราะห์ 2522-2525

เมื่อก่อน ผมตอบตัวเองไม่ได้ว่าทำไมจึงหลงใหลและเชื่อมั่นกับการทำงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน แต่ท่านจะได้รับคำตอบจากข้อเขียนจากใจที่เป็นประสบการณ์โดยตรงของผมนี้

คณะสังคมสงเคราะห์ของเราเน้นการสอนด้านทฤษฎี วิธีการและเทคนิคในการทำงานภาคปฏิบัติเป็นสำคัญ เช่น การทำงานสังคมสงเคราะห์แบบเฉพาะราย ก็จะมีการสอนเทคนิคที่ค่อนข้างละเอียดตั้งแต่การสัมภาษณ์การสังเกตจดจำ การเยี่ยมบ้านและวิธีการจดบันทึก และเขียนรายงานการให้บริการ เป็นต้น ถ้าเป็นงานสังคมสงเคราะห์กลุ่ม เราก็จะเรียนรู้เทคนิคการสร้างปฏิสัมพันธ์และนำอิทธิพลของกลุ่มเชิงบวกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ หากเป็นงานจัดระเบียบชุมชนและงานพัฒนาชุมชนพวกเราผ่านการฝึกภาคปฏิบัติอยู่ในชุมชนนานนับเดือน ซึ่งหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้นักศึกษา “ทำให้เป็น” ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปสู่การมุ่งเน้น “พัฒนาสังคม” ในภายหลัง

ผมรักในการทำงานชุมชนมาตั้งแต่สมัยได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาชนบท ประกอบกับเวลาที่ผมศึกษาสภาพสังคมไทย ผมเห็นปัญหาในระดับชุมชนอย่างชัดเจน จากประสบการณ์เกือบ 30 ปีของผม เมื่อทบทวนชีวิตและประสบการณ์ ผมก็ยังคงเชื่อมั่นและเห็นความสำคัญของ “ชุมชน” และยังมีมองชุมชนในลักษณะที่หลากหลายไปจากเดิมบ้าง

สมัยเป็นนักศึกษา ชุมชนที่เรามองมีพื้นที่ มีการอยู่ร่วมกันมีผู้นำ ชุมชนและปฏิสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นต้น แต่ในปัจจุบันความทันสมัยของเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทำให้ผมมองว่าพื้นที่ทางกายภาพมีสำคัญน้อยกว่าเวทีความคิดเห็น เวทีปฏิสัมพันธ์ที่พวกเขามีต่อกัน

เรายังควรมองให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาคของชุมชนกับภูมิสังคมของชุมชนด้วยเพราะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อระบบและโครงสร้างของชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้จากประสบการณ์การทำงานทำให้ผมเห็นว่าการทำงานในชุมชนนั้น นักสังคมสงเคราะห์สามารถนำหลักการทำงานแบบเฉพาะรายและการทำงานแบบกลุ่มมาประยุกต์ใช้ในการทำงานในชุมชน

ยิ่งถ้ามีความลุ่มลึกในการมองปัญหาและพฤติกรรมของมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน จะยิ่งช่วยให้เราเกิดความเข้าใจชุมชนและเสริมพลังในการขับเคลื่อนชุมชนได้มากขึ้น เพราะคนที่ทำงานในชุมชนจะรู้ว่าเมื่อผู้นำชุมชนหรือกลุ่มต่างๆ ต้องเผชิญภาวะวิกฤตของตนเอง การหนุนเสริมทางด้านจิตใจและอารมณ์น่าจะเป็นทักษะที่นักสังคมสงเคราะห์ควรเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในชุมชนได้

ถ้านักสังคมสงเคราะห์ห้มองเห็นความเชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อกันระหว่าง ปัจเจกบุคคล ครอบครัว เครือญาติ และชุมชนไปสู่สังคมภายนอกชุมชนที่เป็นเหตุและเป็นผลต่อกัน นักสังคมสงเคราะห์สามารถที่จะนำการทำงานเฉพาะรายมาสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้และกระตุ้นให้เกิดการแก้ไขและพัฒนาในระดับชุมชนได้เช่นกัน

ในการทำงานกับพี่น้องชาวไทยภูเขาบนพื้นที่สูงนั้นทำให้ผมเห็นความสำคัญของความเชื่อและค่านิยมที่ถ่ายทอดไปมาระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่มคนจนเป็นค่านิยมร่วมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนย้อนกลับไปหรือเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกบุคคล

ตัวอย่างเช่น ประชาชนชาวบ้านหลายคนที่มีโอกาสนำความเชื่อและค่านิยมจากสังคมภายนอกชุมชนแล้วมาผสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดั้งเดิมจนเป็นชุดความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงในชุมชนต่อไป เรื่องนี้เราต้องตระหนักอยู่เสมอว่าเมื่อกลับมาดูที่ตัวเรา ขณะนี้ตัวของเรา ลูกของเรา กำลังถูกปล่อยให้อยู่กับชุมชนแบบใด เราและพวกเขา กำลังรับความเชื่อและค่านิยมในเรื่องใดบ้างและดีหรือควรแก้ไขอย่างไร เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมากที่เรามักจะมองข้ามไปว่าชุมชนมีอิทธิพลต่อชีวิตของพวกเขา

ในเมื่อชุมชนหล่อหลอมปัจเจกบุคคลในขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลผู้มีปัญญาย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงชุมชนได้เช่นกัน ดังนั้นนักสังคมสงเคราะห์ย่อมมองเห็นประโยชน์ การทำงานของตนเองที่มีต่อชุมชน เพราะไม่ว่าจะเป็นการทำงานแบบรายบุคคล หรือแบบกลุ่มก็ย่อมจะมีผลต่อชุมชนได้ถ้านักสังคมสงเคราะห์ผู้นั้นมีความมุ่งมั่นและมีความชัดเจนในเป้าประสงค์ของการทำงานในชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของคนเราย่อมเกิดขึ้นเมื่อวิถีเปลี่ยนไป เช่นในชุมชนหนึ่ง เรามักจะมองเห็นชุมชนที่มีสมาชิกของชุมชนหลายครอบครัวที่มีรูปแบบปัญหาคล้ายๆ กันในชุมชน เช่นหลายๆ ครอบครัวที่มีปัญหายาเสพติดหรือปัญหาการมั่วสุมของเด็กวัยรุ่น เป็นต้น การรวมกลุ่มของพวกเขามีฐานมาจากวิถี ซึ่งในแต่ละชุมชนมีความรุนแรงที่แตกต่างกัน

เราจะเห็นได้ว่าชุมชนที่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การหลอมรวมค่านิยมและความเชื่อจนเป็นการหลอมรวมใจของคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ นั่นแสดงให้เห็นว่าพลังของปัจเจกบุคคลแม้จะมีระดับและลักษณะต่างกันบ้างเมื่อหลอมรวมกันย่อมมีพลังในทางสร้างสรรค์ แต่ในทำนองเดียวกันเมื่อรวมกันโดยมีค่านิยมและความเชื่อที่เป็นมิถิชาวิถีก็สามารถสร้างปัญหาให้กับชุมชนได้เช่นกัน

ผมเชื่อว่าชุมชนเป็นหน่วยของสังคมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลที่อาศัยหรือเป็นสมาชิกของชุมชน คำสอนของพระพุทธศาสนาสอนให้เราเลือกอาศัยในชุมชนที่ดี อิทธิพลที่สำคัญเช่นนี้ทำให้ผมนึกถึงบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ผมได้เคยอาศัยอยู่ ในวัยเด็กผมและครอบครัว

ครัวอยู่อาศัยในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนที่ทำงานจริงจังรับผิดชอบต่อหน้าที่ เมื่อย่างเข้าสู่วัยรุ่น ผมอาศัยอยู่ในบ้านพักข้าราชการครูที่คุณพ่อและเพื่อนร่วมงานได้สร้างสรรค์อุดมการณ์วิชาชีพครูอันเป็นตัวอย่างที่ดีของอาชีพราชการในอดีต และเมื่อเข้ามาเป็นนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านอาจารย์ รุ่นพี่ รุ่นเพื่อนและรุ่นน้อง ได้ดูแลปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่กัน นี่คือ “ชุมชนสังคมสงเคราะห์ศาสตร์” ที่ผมได้เคยอาศัยอยู่และสำนึกในพระคุณเสมอมา

ชุมชนไม่ใช่สถานที่ที่เราจะต้องใช้ชีวิตตลอดไปในพื้นที่นั้น เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพียงบรรยากาศหนึ่งได้ส่งผลถึงกันระหว่างบุคคลในชุมชน ดังนั้นถ้าเราต้องการให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ดีงาม เรามาช่วยกันสร้างชุมชนที่ตนอาศัยหรือเป็นสมาชิกให้ตั้งงามร่วมกันเถิดครับ

ในชีวิตจริงของคนเรา บ่อยครั้งที่เราเห็นนักอุดมการณ์เปลี่ยนไป เราได้เห็นจรรยาบรรณวิชาชีพถูกเก็บงำไว้ แต่ขอให้พวกเราส่วนใหญ่อย่าได้ท้อถอย พวกเราต้องร่วมกันพัฒนาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ของเรา เพื่อพวกเรา เพื่อสังคมที่ดีงาม และประเทศชาติอันเป็นที่รักของเรา